

Geschiedenis van het huis Grote Markt 1 - 2

Zoals duidelijk blijkt uit de achttiende-eeuwse prenten van J.E. La Fargue, bestond het blok oorspronkelijk uit twee verschillende huizen die elk hun eigen voorgevel hadden. Toch hebben beide huizen al sinds 1625 een gezamenlijke geschiedenis en hebben zij vanaf dat jaar steeds een zelfde eigenaar gehad.

De situering aan de Grote Markt is van beslissende invloed geweest op de gebruiksgeschiedenis. De feiten wijzen erop dat er in ieder geval vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw steeds een winkel was gevestigd. Tot in de negentiende eeuw was dat naar alle waarschijnlijkheid een winkel in kruidenierswaren. In de tweede helft van die eeuw kwam er een zaak in galanterieën en ijzerwaren, na 1912 een "keukenbazar" en na 1920 een slagerij. Vanaf 1979 heeft er tenslotte een stoffenzaak gezeten.

De eigendomsgegevens over de oudste periode zijn summier. De oudste gegevens gaan terug tot 1458. Het in dat jaar aangelegde hofboek vermeldt dat het huis "upten hoeck bij dat susterhuys" toen toebehoorde aan Heer Claes Maker. Met het "susterhuys" werd bedoeld het St. Elisabethsklooster, dat oorspronkelijk ter plaatse van de huidige Grote Markt stond. Claes Mattheuszn. Maker, was als pater aan dit klooster verbonden. Na zijn overlijden werd het huis eigendom van het klooster, en vervolgens, in augustus 1482, van de broeders van St. Paulus te Amsterdam en de zusters van St. Mariëngaarde te Monnikendam (Hofboeken 's-Gravenhage, uitg. Pabon, p. 79). In 1512 wordt een Adriaan Dirckszoen als eigenaar vermeld (ibid. p.319).

Over de eigendoms geschiedenis van de daarop volgende tachtig jaar heeft het onderzoek geen duidelijke gegevens opgeleverd. Een hypothecaire akte uit 1591 geeft echter aan dat het huis op de hoek van de Schoolstraat toen eigendom was van de timmerman Aernt Willems. Deze werd overigens al in 1578 als eigenaar van een huis aan de westzijde van de Schoolstraat genoemd. Tussen 1604 en 1611 ging het hoekpand over in handen van zijn zoon de timmerman Willem Arienszoen van Salen (Recht.arch. inv.nr. 337, f.382v; inv.nr 334, f.157; inv.nr. 492; inv.nr. 357, f.174 - 175).

Over het uiterlijk van het gehele complex ter plaatse van Grote Markt 1 - 2 geeft de over het algemeen nauwkeurig getekende kaart van Bos en Van Harn uit 1616 ons enige indicaties. Ook hier vinden we twee duidelijk onderscheiden huizen. In tegenstelling tot de 18de-eeuwse prenten blijkt het linkerhuis op de kaart uit 1616 echter beduidend smaller dan het huis op de hoek. Bovendien telt het smalle huis twee verdiepingen terwijl het brede hoekhuis na de benedenverdieping onmiddellijk in de dakpartij overgaat. Dit laatste lijkt overeen te komen met de bevindingen tijdens de recentste renovatie. De verhouding smal - breed vindt overigens een bevestiging in de prijzen die kort na 1616 voor beide huizen werden betaald. In 1618 verkocht Van Salen het hoekpand aan de schoenmaker Anthony Jacobs. Deyckenbeeck voor een schuldbrief van 3050 gulden. De officiële overdracht voor schout en schepenen vond plaats op 27 april 1618 (Recht. arch. inv.nr. 367, f.225). Vijf jaar later kocht de schoenmaker voor in totaal 825 gulden ook het buurpand aan de Laan (tegenwoordig Grote Markt) erbij. Ook dit huis was toen eigendom van Van Salen, die inmiddels in moeilijkheden moet zijn geraakt, want de verkoop vond na een gerechtelijk uitspraak door derden plaats (Recht.arch., inv.nr. 369, f.623v).

Gemeente Den Haag
Dienst Ruimtelijke en
Economische Ontwikkeling

Monumentenzorg

Postbus 29734
2502 LS Den Haag

Vanaf 1625 zijn zoals boven is gezegd, beide panden steeds gezamenlijk van eigenaar veranderd. Misschien heeft dit te maken met een recht van uitgang naar de Laan dat in ieder geval tot het eind van de achttiende eeuw bij het complex behoorde. Het spreekt immers vanzelf dat voor dit recht gebruik moest worden gemaakt van het pand naast het hoekhuis.

Van Anthonis van Deyckenbeeck (of Teyckenbeeck) is er een aanwijzing dat hij het complex zelf bewoonde (arch. Soc., inv.nr. 314). Of zijn zoon Jacob, die het in 1651 na zijn dood kreeg toebedeeld, dat ook deed is de vraag. Althans, wanneer deze het in 1665 voor 4600 gulden verkoopt aan de metselaar Gerrit Cornelis Graevelaer, blijkt hij in Leiden te wonen (Recht.arch. inv.nr. 384, f.28v).

Graevelaer laat het geheel, dat in twee afzonderlijke "partijen" werd bewoond, vier jaar later alweer veilen. Koper wordt de koopman in tabak Johannes Monsoy. De koopprijs bedraagt dan in totaal 4150 gulden (Recht.arch. inv.nr. 385, f.23lv, transport d.d. 19-4-1669).

Monsoy verkoopt het pand veertien jaar later, in 1683. Voor 8100 gulden wordt de uit Culemborg afkomstige koopman in wijn en kruiden Rikardus van der Kun de nieuwe eigenaar, via een tussenpersoon die van de hele transactie 1000 gulden rijker wordt. Ook nu wordt het pand blijkens de transportakte in twee partijen bewoond (Recht.arch. inv.nr. 390, f.88v).

Het is aannemelijk dat Van der Kun het huis zelf bewoond heeft en dat in het andere deel familie werd gehuisvest. In 1710 woonde in het hoekhuis de weduwe R. van der Kun en Soon. Dit was niet de wijnkoper Rikardus, die pas in 1716 zou overlijden, maar een naamgenoot. Tevens woonde er toen een andere naamgenoot die apotheker was (arch. Compagnie van Beleening, inschrijfnrs. 3287 en 3459).

In het eerste kwart van de 18de eeuw liet eigenaar Ricardus van der Kun zijn huis een verbouwing ondergaan. Mogelijk vond toen een modernisering van de gevel plaats. De voor het pand te betalen belasting steeg toen van 11 gulden en 5 stuiver tot 12 gulden en 10 stuiver (arch. Sociëteit, inv.nr. 158 en 170). De opbouw van meer etages kan al eerder hebben plaatsgehad, al spreekt dit niet ondubbelzinnig uit de bronnen. De waardevermeerdering die tussen 1669 en 1683 te constateren valt, vormt althans een aanwijzing.

Later dreef de kruidenier Gijsbertus van der Kun er zijn nering. Gijsbertus was een zoon van de suikerbakker Richard van der Kun. Niet duidelijk is voorsnog wat precies zijn relatie was tot de Rikardus die het huis in 1683 aankocht. Gijsbertus van der Kun had in 1743 een vermogen van 5000 gulden en hield er in zijn zaak zeven bedienden op na (register pachter Meinders personele quotisatie 1743, GA Rotterdam).

In april 1751 verkocht Van der Kun zijn bezit aan medekoopman Johannes van der Leeuw. De prijs was inmiddels gestegen tot 14125 gulden (Recht.arch. inv.nr. 406 f.193, transport d.d. 26-4-1751).

Negen jaar later overleed Van der Leeuw en kort nadat zijn weduwe een nieuw huwelijk was aangegaan met Willem de Kruijff, verkocht het echtpaar de winkel aan de kruidenier Dirk van Aerdenburg, die gehuwd was met Cornelia van der Leeuw en mogelijk familie van Johannes van der Leeuw. In de koop waren inbegrepen de behangsels, spiegels, schilderijen boven schoorstenen en deuren, het wijnhok, de stellingen en planken in de kelder, en de balken met touwen die gebruikt werden om goederen op te hijsen. De prijs bedroeg in totaal 16500 gulden waarvan 10000 als hypotheek (Recht.arch. inv.nr. 409, f.368).

De nieuwe eigenaar kreeg na verloop van tijd ernstige financiële problemen. In 1790 werd zijn boedel onder beheer van een curator gesteld en werd het complex op de veiling gebracht. Koper werd op 23 december 1790 voor 8000 gulden de ijzerkramer Adrianus van Valkenburg. Het huis op de hoek werd toen door de kruidenier bewoond, en het huis ernaast door de tapper Sebalt. Een nieuw probleem ontstond toen Van Valkenburg op zijn beurt niet aan zijn financiële verplichtingen kon voldoen. Op 30 juni 1791 vond een nieuwe veiling plaats, die toen slechts 5950 gulden opbracht. De nieuwe eigenaar werd de kruidenier Aldert Willem Coster (Recht. arch. inv.nr. 809, nr. 57; inv.nr. 420 ff.17 en 18, transporten d.d. 28-3-1792; Naamlijst verkochte huizen (...), december 1790 en juni 1791; 's-Gravenhaegse Courant d.d. 22-12-1790).

In 1828 verkochten de erfgenamen van Coster de huizen aan de toen 26-jarige kruidenier Simon Johannes Knaapen Jzn.

Knaapen bleef aanvankelijk elders wonen. In 1830 dreef hij een kruidenierszaak in de Herderinnestraat, terwijl aan de Grote Markt de weduwe Holwerda een winkel had. Tien jaar later was Knaapen wel aan de Grote Markt gevestigd. Hij bleef er tot 1857, het jaar waarin hij naar Gouda vertrok.

Rond deze tijd verkocht hij zijn pand aan de winkelier Joseph Samuel Winkel en zijn compagnon Isaac Israel Wolff (arch. Kad. pl.nr. 45, art.nr. 891; pl.nr. 52, art.nr. 4227, ad L 521). Deze dreven toen al langer dan tien jaar een zaak in het belendende pand in de Schoolstraat. De firma Winkel en Wolff en na 1876 de firma Wolff en Zoon, handelde in ijzerwaren en galanterieën (arch. Kad. pl.nr. 60, art.nr. 6937; pl.nr. 99, art.nr. 9530; pl.nr. 100, art.nr. 9701; adresboek 's-Gravenhage).

De firma bleef bestaan tot ca. 1882. De eigendom van het pand ging rond die tijd over naar Sara Wolff, die in Pruisen woonde (arch. Kad. pl.nr. 103, art.nr. 10770; pl.nr. 147, art.nr. 6286.7; pl.nr. 467, art.nr. 17.1). Hierna begon W.A. Wanders er een "goedkope keukenbazar" annex machinale blikslagerij, die onder meer gespecialiseerd was in "kookmachines en hanglampen". Negentiende-eeuwse foto's tonen hoe op alle verdiepingen de koopwaar was uitgesteld. De firma Wanders werd in 1909 voortgezet door Johannes Pieter Augustinus Doornewaard, die rond 1913 tevens eigenaar van het pand werd (arch. Kad. pl.nr. 472, art.nr. 1384).

Rond 1920 kwam er een einde aan de keukenbazar. Doornewaard verkocht het huis aan de N.V. Electricch Luxebroodfabriek, v/h Henri J. Carels, die het bijna onmiddellijk doorverkocht aan de koopman Matthias Bakhuis (arch. Kad. pl.nr. 473, art.nr. 1887.1 en art.nr. 1982.1).

Bakhuis was medefirmant van de slagersfirma E.M.S. van Santen, die op verschillende plaatsen in Den Haag slagerijen exploiteerde. Rond 1950 werd het slagersbedrijf aan de Grote Markt overgenomen door G.J. v.d. Bend. Tot 1979 bleef er een slagerij gevestigd, zij het dat in de jaren zeventig de naam niet meer als V.d. Bend, maar als V.d. Bent werd geschreven. In 1979 tenslotte opende Leo Horn zijn stoffenhuis in het pand.